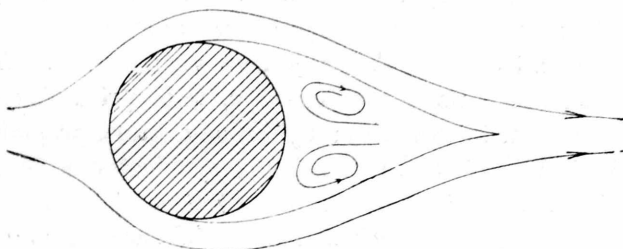
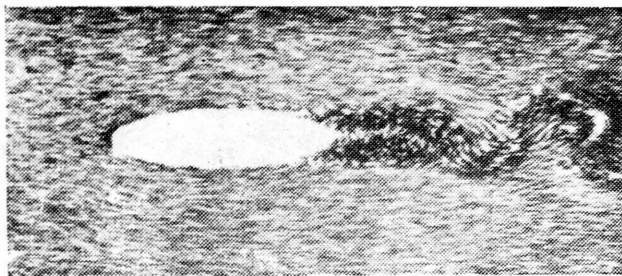

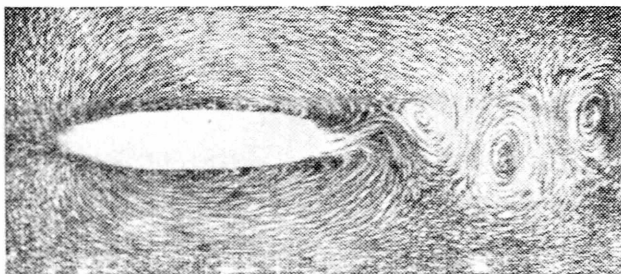
7.18. Pohyb kvapalín a plynov okolo pevných prekážok. Keď je rýchlosť prúdenia tekutiny okolo pevnej prekážky väčšia, tenká vrstva tekutiny tesne pri jej povrchu aj v tomto prípade je v relatívnom pokoji. Teraz sa však rýchlosť tekutiny vzhľadom na pevnú prekážku (podobne ako pri rýchlejšom

Obr. 7.52

a

b

Obr. 7.53

prúdení tekutiny v potrubí) pri vzdalovaní sa od povrchu prekážky rýchlejšie zväčšuje a už v pomerne malej vzdialenosti je prakticky konštantná. Okrem toho rozdelenie rýchlostí v tekutine je také, že sa prúdnice, ktoré sledovali prednú časť povrchu prekážky, v určitom bode od tohto povrchu oddeľujú (obr. 7.52). Za prekážkou vzniká takto tzv. *mŕtvy priestor*, ktorý je akýmsi jej pokračovaním a je sídlom mohutných vírov. Pri rýchlostiach ešte väčších začí-

najú sa od tohto mŕtveho priestoru v pravidelných časových intervaloch oddeľovať jednotlivé víry, ktoré v kvapaline alebo v plyne vytvárajú tzv. Kármánovu stopu. Takéto obtekanie prekážky znázorňujú *obr. 7.53a, b*, z ktorých prvý je fotografiou zhotovenou pomocou komory, ktorá bola vzhľadom na pevné teleso v pokoji, druhý súčasne zhotovenou fotografiou, ale pomocou komory, ktorá bola vzhľadom na kvapalinu v pokoji.*)

Charakter závislosti odporu F , ktorým za vzniku vírov pôsobí teleso na tekutinu prúdiacu okolo neho rýchlosťou v , teda pri väčších rýchlostiach, môžeme zistiť pomocou tejto úvahy: Výkon sily, ktorá premáha odpor F , za predpokladu, že je rovnobežná s relatívnou rýchlosťou v , je Fv a rovná sa približne kinetickej energii vírov vzniknutých za jednotku času. Pretože priemerná rýchlosť tekutiny v nich sa rovná rýchlosti telesa v a pretože víry vyplňujú približne objem, ktorý sa rovná súčinu najväčšieho prierezu telesa S a rýchlosti v , môžeme písať:

$$Fv = Sv \frac{1}{2} sv^2$$

teda

$$F = \frac{Ss}{2} v^2 = Bv^2 \quad (1)$$

K sile Bv^2 treba však ešte pridať silu premáhajúcu vnútorné trenie na prednej časti pohybujúceho sa telesa, takže pri väčších rýchlostiach odpor F správnejšie ako vzorec (7.17.1) vyjadruje vzorec

$$F = Av + Bv^2 \quad (2)$$

pričom pri veľkých rýchlostiach (napr. pri lietadlách) prvý člen je zanedbateľne malý.

Práve tak ako pri prúdení kvapaliny v potrubí, aj pri obtekaní pevného telesa kvapalinou alebo plynom o tom, či vznikne prúdenie laminárne alebo turbulentné, rozhoduje Reynoldsovo číslo $R = \frac{vd}{\mu}$, v ktorom d znamená teraz niektorý význačný dĺžkový rozmer pevného telesa, napr. priemer gule a pod. Ako už vieme, odpor F proti tomuto pohybu pri väčších rýchlostiach je približne $F = Bv^2$, pričom súčiniteľ B je závislý od vlastností plynného alebo kvapalného prostredia a od tvaru a rozmerov pevného telesa. Vždy môžeme ale písať:

*) *Obr. 7.53* sú prevzaté z učebnice Grimsehl-Tomaschek, Lehrbuch der Physik 11. vyd., 1940.

$$F = CS \frac{sv^2}{2}$$

pričom tzv. odporový súčiniteľ C , pretože súčin $Ssv^2/2$ má rozmer sily, je veličina bezrozmerná. Niekoľko tvarových súčiniteľov uvádzame v *tabuľke 7.5*.

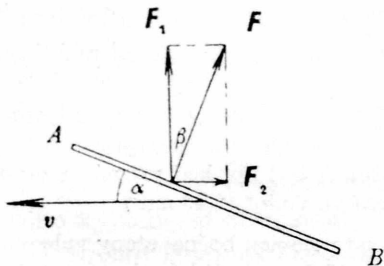
Tvaroví súčinitelia pevných telies

Tabuľka 7.5

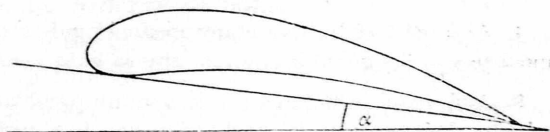
Teleso	C
Kruhovú doska, pohyb kolmo na dosku	1,12
Gula	0,48
Dutá polgula, pohyb na stranu vypuklú	0,34
Dutá polgula, pohyb na stranu dutú	1,33
Teleso kvapkového tvaru	0,03

7.19. Odpor a vztlak pri nosných plochách lietadiel. Pri pohybe pevného telesa v kvapaline alebo vo vzduchu, odpor prostredia smeruje presne proti relatívnemu pohybu, len ak sa teleso pohybuje v smere niektorej svojej osi súmernosti. Vo všeobecnosti odpor F a relatívna rýchlosť v pevného telesa vzhľadom na kvapalinu alebo plyn, v ktorom sa teleso pohybuje, sú vektory rôznobežné.

Majme na mysli rovinnú dosku AB (*obr. 7.54*), ktorá s rovinou vodorovnou zvierá uhol α a pohybuje sa v smere vodorovnom rýchlosťou v . Keby sa doska pohybovala v tekutom prostredí bez vnútorného trenia, podliehala by odporu, ktorý by bol súčtom samých normálnych tlakov. Odpor F bol by preto v tom prípade na rovinu dosky kolmý. Vnútorné trenie spôsobuje, že v skutočných prípadoch odpor F zvierá so zvislým smerom uhol $\beta > \alpha$. Okrem toho pôsobisko odporu nie je v strede dosky, ale je posunuté tým viac dopredu, čím je uhol α väčší. Podľa Eiffelových meraní pri uhloch α menších ako 12° a pri obvyklých rýchlostiach odpor prostredia je úmerný druhej mocnine relatívnej rýchlosti v a uhlu

Obr. 7.54

Obr. 7.55